

УДК 378.041
<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-02>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О. М. Друганова

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
площа Свободи 4, Харків, Україна, 61022
druganova_lena@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0002-5985-8293>*

Статтю присвячено вивченню проблеми організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти і визначенню основних шляхів підвищення її ефективності. Основну увагу приділено аналізу мотиваційної сфери як внутрішнього фактору, що суттєво впливає на успішність самостійної навчальної діяльності, її спрямованість й цілепокладання. Виділено й схарактеризовано утилітарні, соціальні, пізнавальні, професійні мотиви. Особлива увага звернута на мотивацію досягнення; на роль пізнавальних та професійних мотивів.

На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел показано роль особистості викладача та його професійної компетентності в забезпеченні ефективності організації самостійної роботи. Доведено, що розвитку інтересу й наполегливості у досягненні високих навчальних результатів, сприятиме: уміння викладача утворити в навчальній аудиторії пізнавальну атмосферу, переконати студентів у тому, що він «зустрічається з ними не для того, щоб повчати, а для того, щоб ділитися власними знаннями, уміннями й науковими захопленнями»; здатність проектувати різноманітні види самостійної роботи, що включатимуть проблемні, пошукові питання, передбачатимуть глибоке опрацювання тексту тощо; творче поєднання традиційних й інноваційних технологій, активних й інтерактивних методів навчання; своєчасність контролю, урізноманітнення його форм та удосконалення критеріїв оцінки самостійної роботи; мистецтво надихати та підтримувати прагнення здобувача до запланованих цілей.

Ключові слова: самостійна робота, організація, ефективність, вища освіта, здобувач вищої освіти.

Е. Н. Друганова

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Площадь Свободы 4, Харьков, Украина, 61022*

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СОИСКАТЕЛЕЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию проблемы организации самостоятельной работы студентов высших учебных заведений и определению основных путей повышения ее эффективности. Основное внимание уделено анализу мотивационной сферы как внутреннего фактора, существенно влияющего на успешность самостоятельной образовательной деятельности, ее направленность и цели. Выделены и охарактеризованы утилитарные, социальные, познавательные, профессиональные мотивы. Особое внимание уделяется мотивации достижений; роли познавательных и профессиональных мотивов.

На основе анализа психолого-педагогических источников показана роль личности педагога и его профессиональной компетентности в обеспечении эффективности организации самостоятельной работы. Доказано, что развитию заинтересованности и настойчивости в достижении высоких образовательных результатов будет способствовать: умение преподавателя создавать познавательную атмосферу на занятиях, убедить студентов в том, что они «встречаются с ним не для того, чтобы поучать, а для того, чтобы делиться собственными знаниями, умениями и научными увлечениями»; умение проектировать различные виды самостоятельной работы, включающие проблемные, поисковые вопросы, предполагающие углубленную обработку текста и т.д.; творческое сочетание традиционных и инновационных технологий, активных и интерактивных методов обучения; своевременность контроля, разнообразие его форм и совершенствование критериев оценки самостоятельной работы; искусство вдохновлять и поддерживать стремления студентов достигать поставленные цели.

Ключевые слова: самостоятельная работа, организация, эффективность, высшее образование, соискатель высшего образования

E. N. Druganova

V.N.Karazin Kharkiv National University,
4 Freedom Square, Kharkiv, Ukraine, 61022

WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF THE ORGANIZATION INDEPENDENT WORK OF HIGHER APPLICANTS EDUCATION

The article is devoted to the study of the problem of organizing independent work of students of higher educational institutions and the determination of the main ways to increase its effectiveness. The main attention is paid to the analysis of the motivational sphere as an internal factor that significantly affects the success of independent educational activity, its focus and goals. Utilitarian, social, cognitive, professional motives are highlighted and characterized. Special attention is paid to achievement motivation; the role of cognitive and professional motives.

Based on the analysis of psychological and pedagogical sources, the role of the teacher's personality and his professional competence in ensuring the effectiveness of the organization of independent work is shown. It has been proven that the development of interest and perseverance in achieving high educational results will be promoted by: the teacher's ability to create a cognitive atmosphere in the classroom, to convince students that they "meet with him not to teach, but to share their own knowledge, skills and scientific hobbies"; the ability to design various types of independent work, including problematic, search questions, involving in-depth text processing, etc.; creative combination of traditional and innovative technologies, active and interactive teaching methods; timeliness of control, a variety of its forms and improvement of criteria for evaluating independent work; the art of inspiring and supporting students' aspirations to achieve their goals.

Keywords: independent work, organization, efficiency, higher education, applicant for higher education

Успішність виконання професійних обов'язків сучасного фахівця з будь-якої галузі, як відомо, на сьогодні визначається не стільки обсягом набутих знань і сформованих практичних умінь і навичок, але й здатністю їх постійно оновлювати, розширювати та вдосконалювати, генерувати нові ідеї, швидко приймати рішення й нести за них відповідальність. Усе це актуалізує важливість сформованості у випускників закладів вищої освіти, насамперед, належного рівня умінь і навичок самоосвітньої діяльності. Адже доведено, що «лише знання, отримані самостійно, є цінністю для особистості, її досягненням» [3]; саме в процесі самостійної роботи проявляються такі якості особистості, як «цілеспрямованість, самоорганізованість, самостійність, відповідальність тощо» [5, с. 61].

Посилює актуальність вивчення обраної проблематики й необхідність якісної імплементації положень Закону України «Про вищу освіту», згідно з якими значний обсяг навчального часу сучасного здобувача освітніх послуг відводиться на самостійну роботу [4].

Методи дослідження. Для написання статті використано загальнонаукові методи: аналіз і узагальнення даних психолого-педагогічних джерел; порівняння, узагальнення й систематизація ідей, рекомендацій, висновків провідних вчених щодо пошуків шляхів підвищення якості організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти. У процесі підготовки матеріалів публікації використовувалися також анкетування й опитування здобувачів

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що дозволили встановити ступінь їхньої задоволеності характером завдань та видами самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Попри значну кількість статей із різних аспектів організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, вивчення її як складової навчального процесу у вищій школі (Н. Головка, Л. Грицюк, О. Гурська, А. Комишан, Н. Сирук, І. Хом'як та ін.); як однієї з форм самоосвіти студентів (В. Плющ); як стрижневого компоненту фахової підготовки (Л. Воєвідко) тощо вважаємо за необхідне ще раз зупинитися на аналізі шляхів підвищення ефективності організації самостійної роботи сучасного здобувача вищої освіти.

Мета статті – виділити та схарактеризувати шляхи підвищення ефективності організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Суттєву роль у забезпеченні якісного виконання завдань самостійної роботи, як і результативності самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти загалом, відіграє, як відомо, позитивна мотивація. Про це свідчать дані як наукових джерел, так і безпосереднє опитування здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що було проведено в ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Зазначимо, що в переліку мотивів, що активізують пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти виділяють такі групи: утилітарні; соціальні мотиви, пов'язані зі взаємодією суб'єк-

та з іншими людьми; пізнавальні, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання та професійні. За визначенням науковців, найменш продуктивними є утилітарні зовнішні негативні мотиви, що пов'язані з бажанням уникнути неприємностей, наприклад, бути відрахованим із закладу вищої освіти, втратити стипендію тощо. Ця група мотивів є нестійкою, ситуативною.

У групі соціальних мотивів, серед яких виділяють вузькі та широкі соціальні мотиви, важливого значення для сучасного здобувача вищої освіти набуває мотивація досягнення. Остання визначається, як «прагнення до змагання з самим собою у домагання вищих результатів, як загальне бажання покращення будь-якої діяльності, як переживання успіху в усякій значущій для людини справі та уникнення невдачі» [9, с. 161]. Автори навчального посібника «Психологія вищої школи» наголошують на тому, що не можна «применшувати ролі «зовнішніх» мотивів учіння здобувачів, штучно протиставляти пізнавальну та соціальну мотивацію». Л. Подоляк і В. Юрченко підкреслюють, що таке протиставлення «збіднює реальне мотиваційно-сміслову забарвлення навчально-професійної діяльності» [9, с. 161]. Зазначимо, що результати багатьох експериментальних досліджень, що проводять науковці – А. Реан, В. Тимошенко та ін., показали, що між рівнем мотивації досягнення й академічною успішністю існує найтісніша кореляція; що вищий рівень мотивації, то краща академічна успішність здобувачів освіти.

Успішному учінню здобувачів вищої освіти, за даними психологів, сприяє й мотивація самоствердження, бажання продемонструвати свої реальні й можливі досягнення. У переліку рекомендацій щодо закріплення мотивації досягнення, наданих психологами й педагогами, називають такі, як-от:

- мінімізувати невпевненість, тривожність здобувача щодо власної навчальної та майбутньої професійної діяльності;
- приділяти належну увагу формуванню у здобувача здібностей до саморегуляції, до самопланування власної навчальної діяльності, до уміння раціонально розпоряджатися вільним часом (тайм-менеджмент) тощо;
- застосовувати педагогічну оцінку як об'єктивний показник індивідуальних досягнень здобувача, а не засобу його покарання чи заохочення;

- підвищувати самооцінку у здобувача, використовуючи успіх, а не зниження рівня домагань тощо.

Найбільш значущими, з огляду на проблему підвищення ефективності організації самостійної роботи, як відомо, є пізнавальна й професійна мотивація. Саме така мотивація, за даними наукових та навчально-методичних джерел, спонукає студента до систематичної навчальної роботи, до пошуків нових способів розв'язання навчальних завдань, до формування стійкої потреби в самоосвіті, саморозвитку й самовдосконаленні.

Формування в здобувачів вищої освіти уявлень про фахівця-професіонала з обраної спеціальності, ціннісних орієнтацій, пов'язаних із професійною діяльністю; усвідомлення безпосередніх і кінцевих цілей професійної освіти; утворення «пізнавального» середовища в академічних групах на навчальних заняттях із предмету, що сприятиме виникненню задоволення від навчання, а отже й бажання вчитися, потреби в набутті нових знань, залежить, передусім, від особистості викладача, від його професійних здібностей та особистісних якостей. Як слушно зауважував знаний вітчизняний педагог-науковець К. Ушинський, «всяка програма викладання, всякий метод виховання, хоч би який він був хороший, не перейшовши в переконання вихователя, залишиться мертвою буквою, що не має ніякої сили в дійсності» [11, с. 207]. Просвітник переконливо доводив, що «дух закладу... живе ... в характері більшості вихователів і звідти вже переходить у характер вихованців» [11, с. 207]. «...вплив особи вихователя на молоду душу становить ту виховну силу, якої не можна замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань та заохочень...», – писав Костянтин Дмитрович [там само].

Отже, підвищенню мотивації, розвитку інтересу й наполегливості у досягненні високих навчальних результатів, сприятиме живе спілкування викладача зі здобувачами вищої освіти. Голос викладача, що читає лекцію, його поза, жести, постава – усе це привертає до себе пильну увагу студента, має велику вагу у сприйнятті самого змісту навчальних занять – лекцій, семінарів, лабораторних занять тощо. Про це зазначали колишні студенти-випускники вітчизняних університетів – відомі професори, культурні діячі, педагоги-науковці тощо. Так, про емоційний вплив особистості викладача-лектора на студентську аудиторію писав А. Чехов. В одному із своїх листів про свого

вчителя, видатного професора, він згадував: «Вийшли лекції Захарїна, я купив і прочитав їх. Тут є лібрето, але немає музики, тієї музики, яку я слухав, коли був студентом» [цит. за 2, с. 26]. Роль живого слова на розвиток творчого потенціалу, підвищення самостійної пізнавальної активності студентів вивчали й інші вітчизняні вчені – М. Пирогов, К. Тімірязєв, Д. Менделєєв, Б. Гнеденко та інші.

Про важливу роль особистісного спілкування, що виникає між студентом й викладачем у підвищенні інтересу до навчання, засвідчили й результати численних опитувань, що були проведені за останній рік. Згідно цих даних, однією із суттєвих вад онлайн-навчання, що стало основною формою набуття освіти за останні два роки, є саме брак живого спілкування.

Наголосимо, що при посиленні ролі самостійної роботи у підготовці компетентнісного фахівця, змінюється роль викладача вищої школи. За влучним висловом дослідників роль педагога як носія об'єктивних знань вже втрачає свою актуальність, він скоріше стає «ключем до науки, а двері відчиняє вже сам студент». Сучасний викладач вищої школи – це коуч, фасилітатор, головна функція якого – забезпечення педагогічної підтримки учіння: створення середовища, орієнтованого на самостійність, інтерактивність, продуктивність здобувачів; спрямування навчальних й наукових інтересів студентів, надання їм необхідних консультацій тощо. Важливу роль у реалізації поставлених завдань відіграє обізнаність викладачів із сучасними інформаційними технологіями, уміннями їх застосовувати як засобу підтримки самостійної роботи здобувачів, встановлення зворотнього зв'язку, проведення консультацій, забезпечення науковою, навчальною, довідковою інформацією із електронних баз даних тощо.

Суттєву роль у формуванні пізнавальної та професійної мотивації відіграє й уміння викладача утворити в навчальній аудиторії пізнавальну атмосферу («захопити студентів так, щоб вони з нетерпінням чекали на нову зустріч із ним» (М. Остроградський)); переконати студентів у тому, що він «зустрічається з ними не для того, щоб повчати, а для того, щоб ділитися власними знаннями, уміннями й науковими захопленнями» [2, с. 25]; відсутність на заняттях нудьги тощо. Як слушно зауважував відомий математик «... нудьга є найбільш страшною отрутою», котра діє «безперестанку; вона зростає, панує над людиною і тягне її до надмірностей ...»

[цит. за 2, с. 24]. Особливо шкідлива нудьга на перших курсах. «На старших курсах, ця «отрута» не так шкідлива, – зазначав учений, – адже студент уже захоплений предметом, а тому він перш за все вимагає не захопливості викладу, а його змістовності, залучення до самостійної роботи» [там само]. Про роль емоцій, почуттів, що виникають у процесі опанування знань, писав й В. Вернадський, який розглядав навчання «...як клубок: одна нитка – розум, друга нитка – почуття. І вони завжди стикаються» [цит. за 9, с. 166]. Лекційні, практичні та інші заняття, спілкування з викладачем повинні пробуджувати «інтерес до пізнання, прагнення випробувати власні сили, бажання точно й витончено, стисло й доступно передавати власні думки» [2, с. 25].

Запорукою ефективності організації самостійної роботи здобувача вищої освіти стане й характер завдань, види самостійної роботи, що розробляє викладач навчальної дисципліни. Для розвитку пізнавального інтересу, формуванню самоосвітніх й самооцінних умінь й навичок, як підкреслюють психологи й педагоги, важливим є проектування таких завдань, що передбачають не пряме, репродуктивне відтворення тексту, а його глибоке опрацювання, аргументацію; які включатимуть дослідницькі, пошукові питання тощо. Зазначимо, що відповідаючи на питання: «Які з видів самостійної роботи (реферат, есе, заповнення таблиці за зразком, інші види) Ви вважаєте найбільш ефективними? Чому? Які найменш? Чому?», здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що навчаються в ХНУ ім. В. Н. Каразіна, відповіли так:

– найбільш ефективними є: завдання практичного характеру, які тісно пов'язані з майбутньою професійною діяльністю – «практика завжди краще теорії» (тут і далі курсивом наведено думку здобувачів – О.Д.); есе – «можна викласти всі свої погляди, думки, знання, а не скопійований текст», «можна об'ємно розглянути запропоновану тему»; заповнення таблиць – «допомагає структурувати набуті знання та класифікувати їх; сприяє закріпленню знань, кращому запам'ятовуванню матеріалів»; творчі завдання «де немає великої кількості правил й які дадуть змогу виявити знання, перевірити власну креативність, нестандартне мислення»; створення проєктів і презентацій – «дає змогу проявити креативність, бути повністю залученим в роботі».

У переліку найменш ефективних видів самостійної роботи здобувачі назвали: конспек-

тування підручника; завдання, в яких забагато правил щодо оформлення, що *«звужує ініціативу, зменшує інтерес»*; які передбачають репродуктивне відтворення, а не опрацювання набутих знань; заповнення таблиці за зразком, що *«не дає можливості подумати, переробити матеріал, виділити основне тощо»*; тести, які обмежують пізнавальну активність; реферати, що не дають змогу проявити креативність, обмежені стандартами – *«це нудно, все це студенти качають із Інтернету»*.

У переліку рекомендацій щодо планування самостійної роботи, що презентує вітчизняна психолого-педагогічна думка, заслуговують на увагу поради надані доктором психологічних наук В. Кан-Каліком. У статті «Восхождение к студенту» науковець пропонував, передусім, накреслити «фундаментальне дерево» навчального курсу, що вміщує в собі ту основну систему методологічного, теоретичного знання, котру необхідно винести на обов'язкову лекційну переробку» [6, с. 8]. Далі в якості похідних від цього фундаментального древа визначити різноманітні види самостійної роботи – самостійне спостереження за явищами, процесами, фактами; проведення експерименту; вивчення першоджерел; ознайомлення з матеріалами наукових і виробничих дискусій, створення моделі явища, зокрема в умовах наближених до професійних тощо, для яких треба виділити теми, характер їх вивчення, форму самостійної роботи, місце її проведення, варіативні способи її реалізації, систему контролю й обліку, а також різноманітні прийоми звітності [там само]. Окрім того, плануючи самостійну роботу, варто враховувати особистісні й професійні інтереси студентів, рівень їхньої готовності до виконання завдань певної складності тощо.

Установлено, що одними із причин, що породжують байдужість до виконання завдань самостійної роботи, є недосконалість критеріїв їх оцінки, зокрема їх розмитість, слабка обґрунтованість, наявність суб'єктивізму тощо. Знижує ефективність самостійної роботи також несвоєчасність перевірки викладачем виконаних завдань.

Підвищенню ефективності організації самостійної роботи здобувача вищої освіти сприятиме й запровадження експрес-опитування, що може проводитися на лекційних заняттях з метою з'ясування рівня засвоєння лекційного матеріалу, якості ведення лекційного конспекту, його подальшого самостійного опрацювання тощо. Для проведення експрес-опитування

варто розробити перелік питань різноманітного характеру. Так, одні з них повинні бути спрямовані на перевірку обізнаності здобувача з основними поняттями й базовими визначеннями навчального курсу; інші – передбачати контроль за питаннями, що були винесені для самостійного опрацювання за рекомендованою навчальною та науковою літературою; треті – присвячені з'ясуванню фактичного матеріалу курсу. Такі опитування варто проводити після проведення певної кількості лекційних годин, один – два рази за семестр із застосуванням сучасних цифрових технологій, зокрема Kahoot – платформи для проведення тестів, вікторин; Padlet – онлайн дошка для перевірки завдань самостійної роботи тощо. Зазначимо, що проведення такого контролю дозволяє також з'ясувати недоліки у викладацькій роботі.

У пошуках шляхів підвищення ефективності самостійної роботи стане у нагоді й запровадження рефлексивного контролю, що здійснюється у формі обміну думками між здобувачем освіти й викладачем у рівноправному діалозі [10, с. 157]. Відображення шляхів пошуку розв'язання навчальної проблеми, що винесена для самостійного опрацювання, роздуми щодо обраних варіантів її рішення та їх оптимальності, з якими ділиться здобувач із викладачем, дозволяє своєчасно визначити складності, з якими стикнувся студент у процесі виконання завдань самостійної роботи, встановити помилки у його розмірковуваннях, відкоригувати його дії, спрямувати пошук у правильному руслі.

У переліку шляхів підвищення якості організації самостійної роботи заслуговують на увагу й надання студентові можливості не тільки оцінити самого себе, а й один одного; заохочування його до висловлювання рекомендацій щодо шляхів покращення виконаного завдання іншим здобувачем. У такій спосіб студенти матимуть змогу навчитися важливості коректно аналізувати якість власної роботи й роботи інших.

Однією із важливих умов формування пізнавальної та професійної мотивації, а отже й підвищення ефективності організації самостійної роботи, є урізноманітнення методів і прийомів навчальної роботи, що застосовує викладач в освітньому процесі. Так, у контексті формування стійкої переконаності здобувачів вищої освіти в необхідності самостійної роботи для подальшої професійної діяльності, розуміння ними значення самостійної роботи, як запоруки забезпечення результативності

власного навчання й самоосвіти загалом, має така організація навчання, за якої він (здобувач – О.Д.) стає максимально активним і самостійним. Як слушно зазначав К. Победоносцев, «ми дійсно пізнаємо предмет тільки тоді, коли проникаємо в нього за допомогою аналізу, розбираючи його на частини і сполучаючи їх потім. Те напруження розуму і пам'яті, яке ми змушені робити для того, щоб передати з точністю і ясністю, що прочитано або почуто, слугує кращою вправою, що привчає ясно розпізнавати думку і зрозуміло висловлювати її». «Така самодіяльність, – наголошував просвітник, – додає роботі інтерес, оживляє і збуджує. Розумова здатність ... розвивається, удосконалюється і поглиблюється; разом із тим утворюється смак, який керує у виборі читання, напрямком думки і подальшої розумової діяльності» [8]. Отже, справа викладача, на переконання автора статті «Об университетском преподавании», – «спостерігати за ходом усіх цих робіт, керувати ними й стежити за здатністю, за розвитком думки, ...уміннями кожного слухача». Саме в такому разі, як підкреслював К. Победоносцев, діяльність самого викладача набуває «жвавий інтерес і реальне значення, пов'язуючи його розумово і духовно з кожним із молодих людей, які перебувають під його керівництвом» [8].

Зміщенню акцентів із односторонньої активності викладача на самостійне, творче набуття здобувачем необхідних знань і умінь сприятиме цілеспрямована організація спілкування в процесі навчання, за якої він (здобувач – О.М.) займає активну позицію. Важливу роль у цьому мають групові, спільні колективні форми навчальної роботи. Навчальний діалог, що утворюється за таких умов між викладачем і студентом, здобувачів між собою, групою здобувачів й викладачем, сприяє особистісному залученню здобувача в освітній процес, активізує мислення, пробуджує інтерес до навчального предмету, покращує його засвоєння. Зазначимо, що за визначенням психологів, спільною можна вважати таку діяльність групи, за якою «усі її учасники взаємопов'язані одночасністю й послідовністю дій, вчинки одного учасника неможливі без одночасних або попередніх інших» [7]. Як зазначають автори навчальних посібників, наукових статей тощо, максимальний взаємозв'язок здобувачів освіти у групі з'являється в умовах, коли група у кількості 2-3 осіб повинна, наприклад, підготувати один проект, відпрацювати навички володіння лабораторним обладнанням, апаратурою тощо.

Зауважимо, що за порадами психологів, об'єднання студентів у мікрогрупи повинно відбуватися на основі взаємного тяжіння студентів один до одного [9, 10].

У переліку способів організації навчального процесу, що сприятиме підвищенню якості організації самостійної роботи здобувачів, зазначають на увагу також творче поєднання традиційних форм і методів викладання з новітніми та інноваційними. Цікавою, на думку студентів, є лекція, на якій викладач максимально пов'язує навчальний матеріал із майбутньою професійною спеціальністю. Прикладом такої лекції може бути лекція або з елементами ігрового проектування або з використанням Case Study – методу аналізу практичної ситуації й прийняття рішення. У процесі читання такої лекції модулюються реальні відносини між людьми, що виникають у проблемних професійних ситуаціях, формується перший досвід їх розв'язання, а отже, досвід теоретичного мислення. Для організації індивідуальної або групової аудиторної самостійної роботи над кейсом актуалізується необхідний комплекс знань, застосовується системний аналіз, моделювання, методи класифікації тощо.

Таким чином, застосування активних методів навчання сприяє формуванню в здобувачів прагнення самостійно розібратися у складних професійних проблемах, напрацювати оптимальне їх вирішення задля реалізації в безпосередній практичній професійній діяльності.

Успішність самостійної роботи, як й навчання загалом, як наголошують автори наукових та навчальних праць, «визначає не сам факт наявності тих чи інших мотивів, а їхній особистісний сенс для здобувачів вищої освіти: самостійність виникнення і виявлення, рівень свідомості, стихійності. Завдання викладача – аналізувати особливості мотивів кожного студента, стимулювати позитивні мотиви навчальної діяльності, розглядаючи їх як такі, що розвиваються, тобто в якості динамічного явища» [7, с. 92].

Висновки. Отже, цілеспрямована системна робота професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти над формуванням у здобувача вищої освіти стійкої позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності, систематична діагностика й її корекція, є важливим шляхом підвищення ефективності організації самостійної роботи. У переліку способів управління мотиваційною сферою слід назвати: уміння викладача створити й підтримувати в навчальній аудиторії пізнавальне середовище,

що стимулює активність, приносить емоційне задоволення здобувачеві вищої освіти; здатність запропонувати йому різноманітні види самостійної роботи, що заохочують до творчості, до пошуку нових ідей, підходів, способів вирішення поставленого завдання; своєчасний контроль, зрозумілість й обґрунтованість кри-

теріїв оцінки виконаної самостійної роботи, урізноманітнення форм його проведення; мистецтво надихати та підтримувати прагнення здобувача до запланованих цілей; розумне поєднання традиційних й новітніх, інноваційних методів навчання тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Воевідко Л. М. Самостійна робота студентів: стрижнева компонента фахової підготовки. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2015. № 1.
2. Гнеденко Б. Вначале было слово. *Вестник высшей школы*. 1990, январь, С. 23 – 27.
3. Дибкова Л. М. Інтерактивні інформаційні технології у навчальному процесі сучасного вишу. *Вища освіта України*. 2013. № 2. (додаток 2). Тематичний випуск «Науково-методичні засади управління якістю освіти у вищих навчальних закладах». С. 364–371.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Зимняя И.А. Элементарный курс педагогической психологии: Учебное пособие для слушателей курсов повышения педагогической квалификации. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. 111 с.
6. Кан-Калік В. Восхождение к студенту. *Вестник высшей школы*. 1987, март, С. 7 – 11.
7. Лекції з педагогіки вищої школи: Навчальний посібник / за ред. В.І. Лозової. Харків: «ОВС», 2006. 496 с.
8. Победоносцев К.П. Об университетском преподавании. *Московские ведомости*. 1899. 26 июня (8 июля). № 173.
9. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 2-е вид. К.: Каравела, 2008. 352 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.
11. Хрестоматія з історії педагогіки в 2-х томах / за заг. ред. член-кор. НАПН України, д. пед. наук А.В. Троцько. Харків, 2011. Т. 2. 524 с.

REFERENCES:

1. Voevidko, L.M. (2015). Independent work of students: the core component of professional training. Scientific notes of N.I. M. Gogol Psychological and pedagogical sciences. No. 1.
2. Gnedenko, B. (1990). In the beginning there was a word. Higher school bulletin, January, P. 23 – 27.
3. Dybkova, L.M. (2013). Interactive information technologies in the educational process of a modern university. Higher education in Ukraine. No. 2 (Appendix 2). Thematic issue “Scientific and methodological foundations of education quality management in higher educational institutions” P. 364–371.
4. Law of Ukraine “On Higher Education” dated 01.07.2014 No. 1556-VII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Zimnyaya, I.A. (1992). A textbook for students of courses for the improvement of pedagogical qualifications. Moscow: Research Center for Problems in Training Professionals, 111 p.
6. Kan-Kalik, V. (1987). Ascent to the student. Higher school bulletin., March, P. 7 - 11.
7. Lectures on the pedagogy of higher education: textbook (2006) / ed. IN AND. Lozovoy. Kharkiv: OVD, 496 p.
8. Pobedonostsev, K.P. (1899). On institute teaching. *Moskovskie vedomosti*. 26 June / 8 July. No. 173.
9. Podolyak, L.G., Yurchenko V.I. (2008). Psychology of Higher Education: Textbook. 2nd ed. K.: Karavella, 352 p.
10. Fitzula, M.M. Higher education pedagogy: textbook. (2006). K.: Akademizdatel, 352 p.
11. Reader on the history of pedagogy in 2 volumes (2011) / under total. ed. Corresponding Member APN Ukraine, d. Ped. Sciences A.V. Trotsko. Kharkiv, T. 2. 524 p.

**СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 04.10.2021
ПРИЙНЯТО ДО ДРУКУ 21.11.2021**